

Shrnutí výsledků 2. odborné konzultace „Morfologické změny povrchových vod a odběry a převody vody v povodí Labe“ 26. 2. – 27. 2. 2008 v Drážďanech

1. Úvod

Ve dnech 26. 2. a 27. 2. 2008 se v Drážďanech konala 2. odborná konzultace na téma „Morfologické změny povrchových vod a odběry a převody vody v povodí Labe“. Konzultace se zúčastnilo více jak 30 zástupců významných uživatelů vody z oblasti průmyslu, energetiky, komunální správy, plavby, rybářství, zástupců nevládních ekologických organizací a ostatních zájmových skupin a zástupců státní správy a MKOL.

Odbornou konzultaci moderoval pan Dipl.-Ing. Rolf-Dieter Dörr, předseda pracovní skupiny „Implementace Rámcové směrnice ES pro vodní politiku v povodí Labe“ (WFD) MKOL.

Tématem prvního dne byly morfologické změny povrchových vod v povodí Labe. Vedle úvodní prezentace moderátora byly k diskusi předneseny celkem čtyři prezentace. První dvě byly věnovány přístupu k problematice morfologických změn povrchových vod v Německu (referent pan Dr. Jährling) a v České republice (referent pan Ing. Beneš). Další dvě prezentace se zabývaly průchodností vodních toků a seznámily účastníky s postupem v Německu (referent pan Dipl.-Biol. Gaumert) a v České republice (referent pan Ing. Mgr. Pravec) při stanovení vodních toků, které mají být zprůchodněny.

Na programu druhého dne bylo jednak užívání vod pro plavbu a sním spojené morfologické změny povrchových vod a dále odběry a převody vody v povodí Labe. Pan Naumann prezentoval na příkladu Labe výsledky projektu Spolkového úřadu životního prostředí (UBA) k možnému zlepšení ekologického stavu vodních cest bez negativního ovlivnění lodní dopravy. V části věnované odběrům a převodům vody v povodí Labe vystoupil pan RNDr. Kubala s krátkou prezentací k managementu množství vod v České republice na příkladu Vltavské kaskády a pan Ing. Novický vystoupil s přednáškou k problematice malých průtoků.

2. Výsledky odborné konzultace

2.1 Morfologické změny povrchových vod v povodí Labe

Morfologické změny povrchových vod jsou změny ve struktuře vodních toků způsobené jejich úpravou, napřimováním a údržbou a výstavbou příčných staveb ve vodních tocích v souvislosti s výrobou energie, s povodňovou ochranou, regulací průtoků a s plavbou.

Změny v morfologii vodních toků a chybějící migrační průchodnost toků patří k nejzávažnějším ekologickým problémům. Environmentální cíle Rámcové směrnice o vodách nebude možno výhledově dosáhnout bez důsledné realizace opatření ke zlepšení ekologického stavu vodních toků.

Na mezinárodní úrovni je nutné koordinovat přístupy k řešení následujících úkolů:

- obnovení lineární průchodnosti vodních toků a vytvoření přirozených vodních struktur pro typické organismy na toku Labe a jeho vybraných přítocích
- obnovení přiměřených stanovišť s vhodnými trdlišti a místy pro vývoj juvenilních ryb a kruhoústých na toku Labe a jeho vybraných přítocích

- úpravy toků / vodních cest a údržba hlavního toku Labe slučitelné s cíli nakládání s vodami
- požadavky na management množství vod
- požadavky na management dnových splavenin a sedimentů v toku Labe

Podněty vyplývající z prezentací a následné diskuse:

- Vedle vyhovující jakosti vody, která je výsledkem nákladných technických opatření, je pro vytvoření typického osídlení povrchových vod vodními organismy s odpovídajícím druhovým složením nutné obnovit přírodně blízké morfologické struktury.
- Za tímto účelem se nabízí umožnit tzv. „vlastní dynamický vývoj toků“ (člověkem iniciovaný a řízený proces utváření morfologických struktur toků, v jehož průběhu prodělává vodní tok na základě vlastní dynamiky a vlastních zákonitostí změny s cílem dosáhnout určitého stavu typického pro daný vodní tok (Německý svaz vodního hospodářství a kulturní výstavby /DVWK/, 1996). Důležitým předpokladem je poskytnutí dostatečného prostoru tomuto procesu, tj. získání ploch pro rozvoj vodních koridorů.
- Vodní cesty umožňují vlastní dynamický vývoj jen do určité míry.
- Zprůchodnění navržených vodních toků je základním předpokladem pro provádění dalších opatření ke zlepšení ekologického stavu.
- Opatření ke zlepšení morfologické struktury vodních toků by měla být prioritně prováděna na tocích, které mají být zprůchodněny pro vodní organismy. Přitom by měla být prioritizována podle efektivnosti nákladů na opatření a jejich významu pro zlepšení ekologického stavu.
- Rybí přechody by měly být dostatečně kapacitní vzhledem k vodnosti toku, měly by odpovídat všeobecně uznávaným pravidlům techniky a umožňovat migraci ryb a dalších vodních organismů proti i po proudu.
- Státní podniky povodí v ČR zdůrazňují, že opatření musí být také finančně a majetkoprávně realizovatelná. Proto musí být opatření realizována v dílčích, postupných krocích.
- Zástupci nevládních ekologických organizací upozornili, že při návrhu opatření by měla být na prvním místě řešena otázka jak lze docílit dobrého ekologického stavu vodních útvarů a teprve v další fázi analyzovat technickou, finanční a majetkoprávní proveditelnost možných opatření vedoucích k tomuto cíli.
- Plavba představuje významný nadregionální problém nakládání s vodami. V průběhu historického vývoje došlo z důvodu požadavků plavby k úpravám vodních toků se zkrácením jejich délky a výstavbě příčných a podélných regulačních objektů. Problém představují nejen vlastní stavební objekty, ale i údržba vodních cest, eroze dna v důsledku koncentrace průtoku a otázka managementu dnových splavenin.
- Podle zástupců nevládních ekologických organizací je užívání Labe pro plavbu neslučitelné s dosažením dobrého ekologického stavu Labe.
- Užívání vod však nelze vyloučit. Opatření by proto měla být navržena k dosažení maximálního možného zlepšení ekologického stavu při umožnění současného užívání vod.
- Pokud budou v rámci opatření realizována propojení s mrtvými rameny nebo tůňemi, je žádoucí, aby takto vzniklé nové prostory nebyly rušeny rekreační plavbou.
- Vedle příčných staveb ve vodních tocích může být migrační překážkou také jakost vody - příkladem je výskyt kyslíkového deficitu ve slapovém úseku Labe v letním období, který je způsoben masivním rozvojem fytoplanktonu z důvodu vysokého obsahu živin v Labi. Téma živin bylo obsahem první odborné konzultace ve dnech 12. a 13. února 2008 v Drážďanech.

Bude nutné zpracovat koncepci zlepšení ekologického stavu povrchových vod v povodí Labe, sestávající z dílčích kroků (postupně zaváděných opatření).

Návrhy na opatření:

- Zprůchodnění příčných překážek pro vodní organismy
- Revitalizace a renaturalizace souvislých úseků vodních toků
- výběr lokalit pro zlepšení reprodukce ryb a dalších vodních živočichů
- zprůtočnění odstavených ramen, obnova vodního režimu u mrtvých ramen a tůní
- úprava koncentračních hrází
- obnovení rozlivů povodňových průtoků do údolní nivy

Příklady opatření ke zlepšení morfologie na vodních cestách bez výrazného negativního ovlivnění lodní dopravy uvedl pan Naumann ve své prezentaci. Tato opatření lze rozdělit na opatření v plavební dráze, opatření v břehové zóně a opatření v předhrází. Opatření přitom vycházejí z níže uvedených rámcových podmínek:

- stabilita výšky hladiny (zejména za nízkých průtoků)
- stabilita plavební dráhy
- zachování nezbytných regulačních objektů
- neutrální účinky v případě povodně

2.2 Odběry a převody vod v povodí Labe

Informace z prezentací a následné diskuse:

- V české části povodí Labe není mnoho převodů vody. Voda se převádí z bilančně aktivních do bilančně pasivních povodí.
- Hospodaření na vodních nádržích v ČR je upraveno manipulačními řády, ve kterých je stanovena i priorita užívání. U vodárenských nádrží je na prvním místě zásobování pitnou vodou, teprve poté následuje zabezpečení minimálního zůstatkového průtoku pod nádrží.
- V obdobích sucha je manipulace na vodních nádržích v ČR navíc vždy konzultována s orgány ochrany přírody.
- Vltavská kaskáda – a zde především vodní nádrž Orlík – má významný vliv na regulaci průtoků jak při povodni, tak i v období sucha. Tento vliv se projevuje na Labi i na části německého území. Podniky Povodí proto při zvládání extrémních hydrologických situací spolupracují s kolegy v Německu, především Sasku.
- Scénář klimatické změny pro českou část povodí Labe (RCAO 2071-2100) předpovídá nárůst průměrné roční teploty o 2,5 a 4 °C k roku 2100 oproti dnešnímu stavu. Nejvyšší nárůst průměrné měsíční teploty se podle tohoto scénáře předpokládá v srpnu – o 6 °C. Průměrný roční úhrn srážek zůstane zhruba na stávající úrovni, změní se rozložení srážek – dojde k poklesu srážek v létě a jejich nárůstu v zimě.
- Vliv stávajících nádrží v ČR by měl výrazně vylepšovat průtoky i při zvyšujících se dopadech klimatické změny. V ČR jsou územně hájené lokality pro výhledovou výstavbu vodních nádrží (v současné době je to asi 450 lokalit).
- V posledních 20 letech dochází k nárůstu průměrné teploty vody, což má také vliv na biotu.
- Ke zmírnění dopadů klimatické změny budou v ČR navrhována především drobná opatření v ploše. Návrh nových nádrží představuje krajní řešení.